

УДК 159.947.5:355.11

DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2025.3.14>**Стеценко Алла Іванівна,**

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри практичної психології

Університету Григорія Сковороди в Переяславі

ORCID ID: 0000-0001-7451-2488

Тяжкун Мар'яна Іванівна,

здобувачка магістрського рівня

кафедри практичної психології

Університету Григорія Сковороди в Переяславі

ORCID ID: 0009-0004-7564-9151

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ЯК ЧИННИК ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

VALUE ORIENTATIONS AS A FACTOR OF PSYCHOLOGICAL READINESS FOR MILITARY PROFESSIONAL ACTIVITY

У статті розглянуто актуальну наукову проблему – обґрунтування ролі ціннісних орієнтацій як провідного чинника психологічної готовності до професійної діяльності військовослужбовців. Теоретико-методологічний аналіз здійснено з урахуванням сучасних підходів у психології особистості, військовій психології, професіології та аксіології. Узагальнено наукові уявлення про сутність і структуру ціннісних орієнтацій як складного феномену, що визначає мотиваційні, поведінкові та світоглядні характеристики функціонування військовослужбовця в умовах бойової служби. З'ясовано, що психологічна готовність до професійної діяльності є інтегральною характеристикою особистості, яка охоплює когнітивний, мотиваційно-ціннісний, емоційно-вольовий та операційно-поведінковий компоненти. Аргументовано, що ціннісні орієнтації виступають не лише складником готовності, а й чинником її формування. Особливу увагу приділено аналізу взаємозв'язку між системою цінностей і рівнем розвитку таких якостей, як відповідальність, стресостійкість, професійна ідентичність, внутрішня мотивація. У другій частині представлено результати емпіричного дослідження впливу ціннісних орієнтацій на психологічну готовність військовослужбовців, проведеного на вибірці представників різних військових спеціальностей. Використано сучасні психодіагностичні методики, кореляційний та кластерний аналіз. Встановлено статистично значущий зв'язок між домінуючими цінностями (обов'язок, патріотизм, безпека, професіоналізм) і високим рівнем готовності до служби в умовах ризику. Запропоновано методичні рекомендації щодо оптимізації формування психологічної готовності військовослужбовців на основі ціннісного підходу, зокрема через тренінги, спрямовані на розвиток ключових особистісних якостей. Системна робота з цінностями сприяє зростанню внутрішньої мотивації, емоційній стабільності та стійкості до професійних стресів. Отримані результати можуть бути застосовані у відборі, психопідготовці та морально-психологічному забезпеченні в системі Збройних сил України.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, психологічна готовність, військова діяльність, особистість військовослужбовця, професійна ідентичність, мотивація.

The article addresses a relevant scientific issue – the substantiation of the role of value orientations as a key factor in the psychological readiness for professional activity among military personnel. Theoretical and methodological analysis is carried out based on contemporary approaches in personality psychology, military psychology, professional studies, and axiology. Scientific views on the essence and structure of value orientations are summarized, considering them as a complex phenomenon that determines motivational, behavioral, and ideological characteristics of military personnel functioning in combat conditions. It has been established that psychological readiness for professional activity is an integral characteristic of the individual, comprising cognitive, motivational-value, emotional-volitional, and operational-behavioral components. It is argued that value orientations serve not only as a component of readiness but also as a formative factor. Particular attention is given to the analysis of the relationship between the personal value system and the development of such qualities as responsibility, stress resistance, professional identity, and intrinsic motivation. The second part of the article presents the results of an empirical study on the influence of value orientations on the psychological readiness of military personnel, conducted on a sample of representatives from various military specialties. Modern psychodiagnostic methods were used. A statistically significant correlation was found between dominant values (duty, patriotism, security, professionalism) and a high level of readiness for service under high-risk

conditions. Methodological recommendations are proposed to optimize the formation of psychological readiness in military personnel based on a value-oriented approach, particularly through training programs aimed at developing key personal traits. Systematic work with values promotes the growth of internal motivation, emotional stability, and resilience to occupational stress. The obtained results can be applied in professional selection, psychological training, and moral-psychological support within the Armed Forces of Ukraine.

Key words: value orientations, psychological readiness, military activity, military personnel, professional identity, motivation.

Постановка проблеми. У сучасних умовах збройної агресії проти України, що триває з 2014 року і набула повномасштабного характеру у 2022-му, питання психологічної готовності військовослужбовців до професійної діяльності набуває особливої актуальності. Висока інтенсивність бойових дій, тривала мобілізація, нестабільність середовища, загроза життю та здоров'ю, а також необхідність ухвалення рішень в умовах стресу потребують не лише фізичної, а й потужної психологічної підготовки. У цьому контексті ключового значення набуває дослідження внутрішніх регуляторів поведінки та професійного функціонування особистості військовослужбовця, зокрема ціннісних орієнтацій як стабільної основи світогляду, мотивації та морального вибору.

Попри зростаючий інтерес до психологічної реабілітації та психопрофілактики у військовій сфері, в науковому дискурсі недостатньо представлено системне вивчення взаємозв'язку між структурою ціннісних орієнтацій та рівнем психологічної готовності до служби. Особливої ваги це питання набуває в умовах мобілізації, коли до лав Збройних Сил України потрапляють люди з різним рівнем моральної зрілості, життєвих пріоритетів і попереднього досвіду. Система цінностей впливає не лише на здатність адаптуватися до бойових умов, а й на прийняття відповідальних рішень, збереження психологічної стійкості, здатність до командної взаємодії та дотримання етичних норм під час виконання завдань. Тому актуальним є обґрунтування ціннісного підходу як ключового чинника підвищення ефективності професійної діяльності військовослужбовців в умовах сучасної війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням проблематики психологічної готовності військовослужбовців та впливу ціннісних орієнтацій на її формування займалися такі науковці, як О. Кокун, В. Мороз, І. Пішко, Н. Лозінська, С. Манник, О. Мурза, В. Шмаргун, М. Бочарова, І. Губерський, Р. Гілдер, Д. Ван Мехелен, Д. Шарлієр, М. Піхтін, О. Сурма, В. Дубина, а також В. Пунда та ін. У своїх роботах вони висвітлювали різні аспекти формування психологічної готовності до професійної діяльності військовослужбовців,

зокрема в контексті бойової підготовки, службового функціонування, адаптації до умов бойових дій, а також ролі системи цінностей у формуванні стійкості, відповідальності, внутрішньої мотивації та професійної ідентичності. Попри наявність наукових напрацювань, питання ціннісних орієнтацій як ключового чинника психологічної готовності військовослужбовців, особливо мобілізованих, у сучасних умовах війни досліджене недостатньо. Більшість праць зосереджена на окремих компонентах готовності, не враховуючи системний вплив цінностей на здатність ефективно діяти в бойових умовах. Це актуалізує потребу в подальших дослідженнях і впровадженні ціннісного підходу в психологічну підготовку військових.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні та емпіричному дослідженні ролі ціннісних орієнтацій як ключового чинника формування психологічної готовності військовослужбовців до професійної діяльності в умовах бойових дій, а також у розробці методичних рекомендацій щодо підвищення ефективності психологічної підготовки на основі ціннісного підходу.

Виклад основного матеріалу. Проблематика ціннісних орієнтацій як ключового аспекту психологічної структури особистості знаходить широке висвітлення у сучасній психологічній науці. Ціннісні орієнтації інтерпретуються як стійка система переконань і пріоритетів, що регулює поведінку, визначає життєву спрямованість і внутрішні смисли особистості.

На думку С. Манника: «ціннісні орієнтації представляють собою ключові цінності та переконання, які визначають спрямованість і життєву орієнтацію особистості. Вони формуються під впливом соціального досвіду та внутрішніх переживань і відображають, що є значущим для конкретної людини» [1, с. 18–19].

О. Мурза та В. Шмаргун звертають увагу на соціокультурні чинники формування системи цінностей у військовослужбовців. На їхню думку, «формування ціннісних орієнтацій військовослужбовців є важливою складовою психологічної готовності до професійної діяльності. Важливим фактором формування ціннісних орієнтацій є виховання та професійна підготовка військовос-

лужбовців, а також соціальне оточення та культурні чинники...» [2, с. 127].

Ціннісні орієнтації виступають фундаментальною підставою морального вибору, професійної ідентичності та мотиваційної стабільності особистості, особливо в умовах складної і небезпечної професійної діяльності, якою є військова служба.

Психологічна готовність військовослужбовця – це інтегральна властивість особистості, яка забезпечує успішне функціонування в умовах службово-бойової діяльності.

За визначенням О. Кокуна, вона охоплює мотиваційно-ціннісний, емоційно-вольовий, когнітивний та поведінковий компоненти, кожен з яких виконує важливу роль у підтриманні працездатності в екстремальних умовах [3, с. 42].

На думку В. Дубини, психологічна готовність військовослужбовця повинна бути не лише об'єктом дослідження, а й системного формування. Вона має включати як попередню підготовку, так і психологічний супровід у процесі бойової діяльності [4, с. 44].

Психологічна готовність є критичним чинником надійності військовослужбовця, що потребує глибокого аналізу та системної психопедагогічної роботи.

Ціннісні орієнтації тісно пов'язані з рівнем сформованості психологічної готовності, адже саме вони зумовлюють вибір поведінкових стратегій, ступінь відповідальності, внутрішню мотивацію та ставлення до професійних викликів.

Ціннісні пріоритети не лише задають напрям особистісного розвитку військовослужбовця, а й слугують джерелом емоційної стабільності у стресових ситуаціях. М. Бочарова та І. Губерський у своїх дослідженнях доводять, що саме система цінностей здатна виступати основою особистісної резиліентності, що проявляється в емоційній врівноваженості, впевненості у власній місії та готовності до дій у складних умовах [5, с. 38].

Зростання інтенсивності бойових дій та вплив екстремальних умов зумовлюють трансформацію ціннісних орієнтацій військовослужбовців. Як показують дослідження, найвищу здатність до психологічної саморегуляції й ефективного функціонування в критичних ситуаціях демонструють ті, чия система цінностей ґрунтується на патріотизмі, колективізмі та професійній етиці [6, с. 24–25].

Важливим аспектом дослідження взаємозв'язку є професійна самоідентифікація. Р. Гілдер, Д. Ван Мехелен та Д. Шарлієр відзначають, що усвідомлене прийняття професійних цінностей відіграє

ключову роль у стабілізації психоемоційного стану та формуванні цілісної Я-концепції військовослужбовця [7, с. 15–16].

Доповнює загальну картину аналіз В. Пунди, який досліджував особливості психологічної готовності мобілізованих військовослужбовців. Автор наголошує, що саме високий рівень інтеграції особистісних цінностей у структуру готовності зумовлює здатність адаптуватися до викликів бойової обстановки, діяти в рамках моральних норм та підтримувати емоційну стабільність у напружених умовах [8, с. 58–59].

Саме тому, взаємозв'язок ціннісних орієнтацій та психологічної готовності є не лише обґрунтованим на теоретичному рівні, а й підтвердженим емпіричними спостереженнями. Це вимагає системного впровадження ціннісного підходу у програми психологічної підготовки військовослужбовців.

З метою вивчення взаємозв'язку між ціннісними орієнтаціями та психологічною готовністю до професійної діяльності військовослужбовців було проведено емпіричне дослідження. Вибірку склали 49 військовослужбовців віком від 22 до 46 років, які мали бойовий досвід та проходили підготовку до виконання службово-бойових завдань. Для досягнення цілей дослідження було використано три психодіагностичні методики, що забезпечують комплексне охоплення ключових змінних:

1. Методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокіча дозволила визначити індивідуальну ієрархію термінальних та інструментальних цінностей військовослужбовців, серед яких особливе значення мали обов'язок, дисципліна, безпека, патріотизм.

2. Шкала загальної самоефективності (Р. Шварцер, М. Єрусалем, адаптація В. Ромека; із модифікацією на військово-професійний контекст) застосована для оцінки впевненості військовослужбовців у власній здатності діяти результативно в складних умовах.

3. Опитувальник військово-професійної життєстійкості (О. Кокун) використано для діагностики рівня адаптивності, стресостійкості та морально-вольової налаштованості на виконання бойових завдань.

Обрані методики дали змогу кількісно співвіднести структуру ціннісних орієнтацій з рівнем сформованості основних компонентів психологічної готовності та лягли в основу подальшого статистичного аналізу.

Методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокіча дозволила виявити домінуючі термінальні та інструментальні цінності військовослужбовців (табл. 1).

Таблиця 1

**Найбільш пріоритетні термінальні та інструментальні цінності
серед військовослужбовців (n = 49)**

Цінність	Кількість респондентів	% від загальної кількості
Термінальні цінності		
Здоров'я	43	87,8 %
Життєва мудрість	39	79,6 %
Суспільне покликання	35	71,4 %
Розвиток	9	18,4 %
Краса природи і мистецтва	7	14,3 %
Інструментальні цінності		
Ефективність у справах	42	85,7 %
Відповідальність	40	81,6 %
Чесність	38	77,6 %
Самоконтроль	8	16,3 %
Непримиренність до недоліків	6	12,2 %

Серед термінальних цінностей найбільш пріоритетними виявилися: «Здоров'я» – 43 учасники (87,8 %), «Життєва мудрість» – 39 осіб (79,6 %), та «Суспільне покликання» – 35 респондентів (71,4 %). Натомість такими, що найменше цінуються, стали «Краса природи і мистецтва» – 7 осіб (14,3 %) та «Розвиток» – 9 осіб (18,4 %). Серед інструментальних цінностей найбільш значущими визнано: «Ефективність у справах» – 42 особи (85,7 %), «Відповідальність» – 40 респондентів (81,6 %) і «Чесність» – 38 осіб (77,6 %). Найменше значення мали: «Непримиренність до недоліків у собі та інших» – 6 (12,2 %) і «Самоконтроль» – 8 (16,3 %). Отримані результати свідчать про перевагу цінностей, пов'язаних із професійною надійністю, моральною відповідальністю та здоров'ям, що корелює з особливостями військової служби.

Отримані дані підтверджують, що військовослужбовці орієнтуються переважно на цінності, які відображають внутрішню дисципліну, обов'язок, відповідальність та професіоналізм. Це відповідає специфіці військової діяльності та вказує на потребу індивідуального підходу у психологічному супроводі, орієнтованому на особистісні смисли та домінантні цінності кожного бійця.

Для оцінки впевненості військовослужбовців у власній здатності ефективно діяти в межах службово-бойової діяльності було використано Шкалу загальної самоефективності (автори Р. Шварцер і М. Єрусалем; адаптація В. Ромека), з модифікацією основного питання на військово-професійну специфіку (рис. 1).

Результати свідчать про те, що переважна більшість досліджуваних (86,9 %) продемонстрували високий та вищий за середній рівень військово-

професійної самоефективності, що є важливим показником внутрішньої впевненості, мотивації до дії та готовності приймати рішення в умовах бойового стресу. Середній показник по вибірці склав 33,43 бала, що також свідчить про сформовану здатність до подолання складних завдань у професійній діяльності.

Можна зробити висновок, про достатньо високий рівень сформованої військово-професійної самоефективності серед військовослужбовців. Це означає, що більшість респондентів відчувають впевненість у власній здатності долати професійні труднощі, що є ключовою умовою ефективного поведінки в екстремальних та ризиконебезпечних ситуаціях. Такі дані вказують на потенційно високий рівень саморегуляції, відповідальності та психологічної стійкості учасників дослідження.

Для оцінки здатності військовослужбовців зберігати функціональну стабільність, адаптивність та ефективність у складних і стресогенних умовах професійної діяльності було використано Опитувальник військово-професійної життєстійкості (авторська методика О. Кокуна). Отримані результати порівнювались із нормативними даними стандартизації (табл. 2).

Дослідження показало, що респонденти демонструють показники, які наближаються або перевищують нормативні значення за більшістю шкал, зокрема за рівнем професійного прийняття виклику, соціальним та професійним компонентами, що свідчить про сприятливу психологічну готовність до виконання бойових завдань.

Результати засвідчили, що респонденти мають досить стабільну структуру професійної життєстійкості. Показники за такими шкалами, як професійне прийняття виклику, соціальний і про-

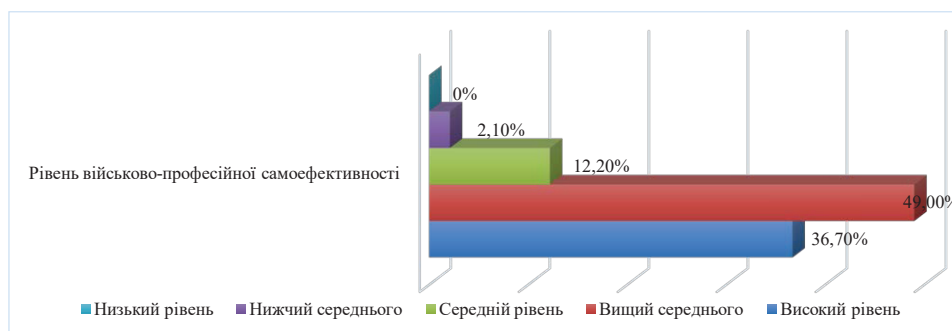

Рис. 1. Рівень військово-професійної самоєфективності серед військовослужбовців (n = 49)

Таблиця 2

Порівняння середніх значень за шкалами професійної життєстійкості (n = 49)

№	Показник життєстійкості	Військовослужбовці (M±SD)	Стандартизація (M±SD)
1	Загальний рівень професійної життєстійкості	60,12 ± 12,83	61,27 ± 9,72
2	Професійна включеність	18,78 ± 6,65	19,58 ± 4,22
3	Професійний контроль	20,61 ± 5,36	20,83 ± 3,59
4	Професійне прийняття виклику	22,01 ± 6,38	20,82 ± 4,10
5	Емоційний компонент	13,77 ± 3,52	14,95 ± 3,15
6	Мотиваційний компонент	16,40 ± 6,78	16,47 ± 3,09
7	Соціальний компонент	15,35 ± 6,54	14,80 ± 2,84
8	Професійний компонент	16,26 ± 6,83	15,03 ± 3,28

фесійний компоненти, перевищують нормативні значення, що є позитивним прогностичним маркером ефективності діяльності в умовах бойових дій. Це свідчить про сформованість ключових характеристик, необхідних для подолання стресогенних чинників військової служби.

Узагальнюючи результати емпіричного дослідження, можна стверджувати, що ціннісні орієнтації військовослужбовців виступають вагомим чинником формування їх психологічної готовності до професійної діяльності. Домінування таких цінностей, як обов'язок, патріотизм, відповідальність, ефективність та чесність, безпосередньо корелює з високим рівнем самоєфективності та професійної життєстійкості. Учасники дослідження продемонстрували достатньо сформовану систему цінностей, а також позитивні показники адаптивності, мотиваційної налаштованості та готовності до дій у стресогенних умовах. Це свідчить про доцільність інтеграції ціннісно-орієнтованого підходу в систему психологічної підготовки військовослужбовців.

На основі отриманих результатів, доцільно запропонувати методичні рекомендації щодо оптимізації професійної готовності військовослужбовців на основі ціннісного підходу, що дозволить підвищити ефективність психологічної підготовки в умовах сучасних викликів.

1. Інтеграція ціннісного компоненту в програми психопідготовки. Передбачає включення роботи з особистісними цінностями у тренінгові, освітні та підготовчі заходи для військовослужбовців. Зокрема, акцент варто робити на розвиток таких цінностей, як відповідальність, патріотизм, взаємодопомога, вірність обов'язку.

2. Використання спеціалізованих тренінгових програм. Розробка короткотермінових та довгострокових тренінгів, спрямованих на актуалізацію, переоцінку й свідоме засвоєння базових цінностей військової професії. Тренінги мають включати елементи рефлексії, морального вибору та моделювання бойових ситуацій.

3. Робота з командирами як носіями ціннісних стандартів. Підготовка командирів до реалізації ціннісно-орієнтованого лідерства: формування прикладу служіння, особистої відповідальності, справедливості та моральної стійкості у колективі.

4. Психологічне консультування з урахуванням ціннісного профілю. Індивідуальна робота з військовослужбовцями має передбачати вивчення їхньої ієрархії цінностей для виявлення суперечностей, внутрішніх конфліктів або зон потенційної демотивації, а також посилення ресурсних ціннісних опор.

5. Моніторинг ціннісної динаміки в особового складу. Регулярне використання діагностичних

інструментів (зокрема методики Рокіча, життєстійкості та мотиваційних шкал) для відстеження змін у ціннісних орієнтаціях під впливом бойового досвіду, стресових подій і моральних викликів.

6. Створення ціннісно орієнтованого інформаційного середовища. Розміщення у військових частинах мотиваційних матеріалів, звернень, прикладів героїзму та служіння, які формують позитивні установки та підтримують морально-етичний клімат.

Застосування цих рекомендацій дозволить сформувати більш стійку, мотивовану, професійно й етично підготовлену особистість військовослужбовця, здатну ефективно діяти в умовах високого ризику, моральної невизначеності та бойового навантаження.

Висновки. Ціннісні орієнтації виступають ключовим чинником психологічної готовності військовослужбовців до професійної діяльності, визначаючи рівень їх внутрішньої мотивації, саморегуляції, стресостійкості та моральної відповідальності у складних умовах бойової служби. Проведене дослідження підтвердило, що домінування таких цінностей, як обов'язок, патріотизм, професіоналізм і чесність, тісно корелює з високими показниками самоефективності та життєстійкості, що свідчить про доцільність інтеграції ціннісного підходу в програми психологічної підготовки. Перспективою подальших досліджень є розробка диференційованих моделей психопідготовки військовослужбовців з урахуванням їх ціннісного профілю та особистісної динаміки.

REFERENCES:

1. Mannyk, S. S. (2024). *Tsinnisni oriientatsii yak chynnyk psykholohichnoi hotovnosti do profesiinoi diialnosti viiskovosluzhbovtiv: Kvalifikatsiina robota mahistra zi spetsialnosti 053 «Psykhologhiia»* [Value orientations as a factor of psychological readiness for professional activity of military personnel: Master's qualification thesis in specialty 053 «Psychology»]. Poltava: Natsionalnyi universytet imeni Yuriiia Kondratiuka [in Ukrainian].
2. Murza, O. V., & Shmargun, V. M. (2023). *Tsinnisni oriientatsii yak chynnyk psykholohichnoi hotovnosti do profesiinoi diialnosti viiskovosluzhbovtiv* [Value orientations as a factor of psychological readiness for professional activity of military personnel]. In *Materialy Mizhnarodnoi nauково-praktychnoi konferentsii «Prodovolcha ta ekolohichna bezpeka v umovakh viiny ta povoeinoi vidbudovy: vyklyky dlia Ukrainy ta svitu», sektsiia 4* (pp. 127–129). Kyiv: NUBiP Ukrainy [in Ukrainian].
3. Kokun, O. M., Moroz, V. M., Pishko, I. O., & Lozinska, N. S. (2021). *Formuvannia psykholohichnoi hotovnosti viiskovosluzhbovtiv viiskovoi sluzhby za kontraktom do vykonannia zavdan za pryznachenniam pid chas boiovoho zakhodzhennia: Metodychnyi posibnyk* [Formation of psychological readiness of contracted military personnel for mission tasks during combat coordination: Methodological manual]. Kyiv: 7BTS [in Ukrainian].
4. Dubyna, V. V. (2019). *Psykholohichna hotovnist viiskovosluzhbovtia yak ob'ekt psykholohichnoho zabezpechennia boiovoi diialnosti* [Psychological readiness of a serviceman as an object of psychological support for combat activity]. *Naukovo-pedahohichnyi visnyk*, (18), 43–47 [in Ukrainian].
5. Bocharova, M., & Huberskyi, I. (2016). *Vplyv tsinnisnykh oriientatsii na formuvannia psykholohichnoi hotovnosti do profesiinoi diialnosti viiskovosluzhbovtiv* [The influence of value orientations on the formation of psychological readiness for professional activity of military personnel]. *Viiskova psykholohiia*, 1(5), 36–41 [in Ukrainian].
6. Pikhtin, M., & Surma, O. (2018). *Vplyv tsinnisnykh oriientatsii na profesiinu diialnist viiskovosluzhbovtiv v umovakh boiovykh dii* [The influence of value orientations on the professional activity of military personnel under combat conditions]. *Military Psychology*, 32(2), 22–29 [in Ukrainian].
7. Hilder, R., Van Mechelen, D., & Charlier, D. (2018). *Vzaiemozviazok tsinnisnykh oriientatsii ta profesiinoi samoidentyfikatsii viiskovosluzhbovtiv* [The relationship between value orientations and professional self-identification of military personnel]. *Viiskova psykholohiia*, 30(1), 12–20 [in Ukrainian].
8. Punda, V. O. (2024). *Osoblyvosti formuvannia psykholohichnoi hotovnosti mobilizovanykh viiskovosluzhbovtiv do vedennia boiovykh dii: Kvalifikatsiina robota mahistra za spetsialnistiu 053 «Psykhologhiia»* [Peculiarities of psychological readiness formation of mobilized military personnel for combat operations: Master's qualification thesis in specialty 053 «Psychology»]. Ternopil: Zakhidnoukrainskyi natsionalnyi universytet [in Ukrainian].